

dr Adam Gendźwiłł
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Warszawski

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Adam Gendźwiłł

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

2014 – dr nauk społecznych w zakresie socjologii, Uniwersytet Warszawski, Wydział Filozofii i Socjologii, Instytut Socjologii; tytuł rozprawy doktorskiej: *Poza partią i partyjnością. Syndrom antypartyjny w polskiej demokracji po 1989 roku*; promotorka: prof. Mirosława Grabowska, recenzenci: prof. Jacek Raciborski, prof. Jacek Wasilewski

2013 – dyplom ukończenia studiów podyplomowych z zarządzania projektami badawczymi i komercjalizacji wiedzy, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

2009 – mgr socjologii w ramach Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych, Uniwersytet Warszawski, Wydział Filozofii i Socjologii (temat pracy: *Bezpartyjni prezydenci miast i ich znaczenie dla polityki lokalnej*; promotorka: prof. Mirosława Grabowska)

2008 – mgr geografii (specjalność: geografia ekonomiczna) w ramach Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych (temat pracy: *Geograficzne aspekty orientacji przestrzennej na przykładzie centrum Warszawy*; promotor: prof. Andrzej Lisowski)

2007 – licencjat geografii w ramach Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych (temat pracy: *Izolacja geograficzna a funkcjonowanie systemu politycznego Federacyjnych Stanów Mikronezji*; promotor: prof. Maciej Jędrusik)

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych

2014 – adiunkt, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Katedra (do 2017 r. Zakład) Rozwoju i Polityki Lokalnej

2012 – 2014 – asystent, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Zakład Rozwoju i Polityki Lokalnej

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy

Wskazany osiągnięciem naukowym jest:

monografia¹ *Wybory lokalne w Polsce – uczestnictwo, konkurencja i reprezentacja polityczna w demokracjach mniejszej skali*. Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar, ss. 322.

ISBN 978-83-66470-26-2, recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Ewa Nalewajko (ISP PAN), dr hab. Mikołaj Cześniak (Uniwersytet SWPS)

Postawiłem przed swoją monografią trzy główne cele. Po pierwsze, ma ona dostarczyć czytelnikom możliwie szerokiego, syntetycznego opisu wyborów lokalnych w Polsce, począwszy od pierwszych wyborów rad reaktywowanego w III RP samorządu gminnego (1990 r.), a na ostatnich wyborach z jesieni 2018 r. skończywszy. W wielu miejscach pokazuję również sytuację w Polsce w szerszym ujęciu komparatystycznym. Dotyczy to przede wszystkim analiz różnicowań systemów wyborczych oraz uczestnictwa wyborczego – i w tym zakresie nie jest to praca traktująca wyłącznie o wyborach lokalnych w Polsce, ale również o tym, w jakim stopniu wybory lokalne w Polsce są podobne do wyborów lokalnych

---

¹ W monografii zostały wykorzystane fragmenty następujących wcześniej opublikowanych artykułów (co zaznaczam we wstępie do pracy i w odpowiednich miejscach w treści rozdziałów):

- *Skutki wprowadzenia okręgów jednomandatowych w wyborach lokalnych* (współautor: T. Żółtak), opublikowany w *Studiach Regionalnych i Lokalnych* [poz. II.4.17 w Wykazie].
- *Local autonomy and national-local turnout gap: Higher stakes, higher turnout?* opublikowany w *Regional and Federal Studies* [poz. II.4.6 w Wykazie].
- *Różne wybory, różne elektoraty? Specyfika uczestnictwa w wyborach lokalnych*, opublikowany w *Studiach Socjologicznych* [poz. II.4.14 w Wykazie].
- *Ile partii w samorządzie? Partie sejmowe i listy lokalne w wyborach władz gmin w latach 2002-2018* (współautor: T. Żółtak), opublikowany w *Studiach Regionalnych i Lokalnych* [poz. II.4.5 w Wykazie].

Pozycje te są ujęte w Wykazie i uwzględnione w opisie zawartym w punkcie 5 Autoreferatu.

w innych demokracjach europejskich. Część materiału zamieszczonego w książce (zwłaszcza w tabelach i wykresach) ma walor opisowy, ilustracyjny. Odwołania do reguł wyborów lokalnych jako istotnego fragmentu ustroju samorządowego, a także do danych opisujących specyfikę zachowań wyborczych w wyborach lokalnych są nieodłączną częścią „podręcznikowej” narracji o samorządach lokalnych w Polsce. W ten sposób monografia próbuje uzupełnić istniejące na krajowym rynku wydawniczym opracowania (m.in. Piasecki 2009; Itrich-Drabarek i in. 2015; Dolnicki 2016; Lipowicz 2019), których autorzy, dokonując kompleksowego opisu samorządu terytorialnego w Polsce, stosunkowo rzadko sięgali po dane ilościowe dotyczące wyborów.

Drugi cel pracy ma charakter teoretyczny i metodyczny (w jakiejś mierze również metodologiczny – bo dotyczący ogólniejszych problemów badań społecznych). Omawiam mianowicie dotychczasowe próby konceptualizowania wyborów lokalnych w naukach politycznych, a także najważniejsze wyjaśnienia ich specyfiki i zróżnicowania. Na ich podstawie proponuję model wyborów lokalnych jako odbywających się w „demokracjach mniejszej skali”, akcentując pierwszorzędne znaczenie rozmiaru gmin jako ważnego czynnika wyjaśniającego zarówno specyfikę wyborów lokalnych (ich dystynktywność względem wyborów innych szczebli), jak i zróżnicowania między lokalnymi arenami wyborczymi. W ten sposób dołączam swoje badania do nurtu, w którym rozpatrywany jest związek między rozmiarem wspólnot politycznych a funkcjonowaniem demokracji (Dahl i Tufte 1973; Denters i in. 2014; Swianiewicz i in. 2016) i wzbogacam teorie zachowań wyborczych, słabo dostosowane do analiz tzw. wyborów drugorzędnych, a wyborów lokalnych – w szczególności. Idąc tym tropem, proponuję schemat analiz empirycznych, uwzględniający wielopoziomowy charakter uwarunkowań zachowań wyborczych. Szczególnie istotna wydaje mi się propozycja, aby aprioryczne założenie o drugorzędności wyborów lokalnych, wywodzone z modelu Reifa i Schmitta (1980), zastąpić koncentracją na wskaźnikach różnicowych, pokazujących specyfikę wyborów lokalnych zgromadzeń przedstawicielskich na tle wyborów parlamentarnych.

Trzecim celem monografii jest przedstawienie analiz empirycznych niektórych zależności implikowanych przez model wyborów lokalnych oraz inne teorie wyjaśniające uczestnictwo wyborcze, wyborczy mechanizm selekcji elit lokalnych (selektywność wyborów), konkurencyjność rywalizacji wyborczej oraz nacjonalizację lokalnych systemów partyjnych. Analizy empiryczne dyskutowane w monografii podporządkowane są dwóm głównym pytaniom badawczym, które wprost wynikają z konceptualizacji wyborów lokalnych. Są to:

pytanie o specyfikę wyborów lokalnych – o to, w jaki sposób i dlaczego wybory lokalne różnią się od wyborów innego typu, przede wszystkim parlamentarnych, oraz pytanie o zróżnicowanie wyborów lokalnych – o to, w jaki sposób i dlaczego wybory lokalnych władz są zróżnicowane między lokalnymi arenami wyborczymi.

Analizy empiryczne prowadzone są przede wszystkim z wykorzystaniem metod ilościowych typowych dla nauk społecznych. Wykorzystane zostały przy tym różne źródła danych, wśród których najważniejsze to: dane wyborcze (wyniki wyborów raportowane przez PKW), dane BDL GUS charakteryzujące gminy oraz dane sondażowe z badań opinii publicznej zrealizowanych na ogólnopolskich reprezentatywnych próbach dorosłych Polaków przez CBOS. Choć omawiana tu praca nie zawiera odrębnego rozdziału metodycznego, to omówienia wszystkich arbitralnych decyzji dotyczących operacjonalizacji i przetworzenia danych są zawarte w treści pracy. Zastosowane techniki analityczne – porównania statystyk opisowych, analiza regresji, w tym regresji logistycznej i probitowej, analizy w schematach quasi-eksperymentalnych – są znane z badań porównawczych prowadzonych w naukach politycznych. Szczegółowe hipotezy omawiam w poszczególnych rozdziałach, bezpośrednio przed analizami empirycznymi. Jakkolwiek analizy te nie są kompleksowym testem całego modelu, to na przykładzie wyborów z ostatnich lat dostarczają interesujących wyjaśnień uczestnictwa wyborczego, konkurencji i (deskryptywnej) reprezentacji politycznej, to znaczy trzech kategorii uwzględnionych w tytule omawianej książki. Kluczowe są przy tym wyjaśnienia odwołujące się do rozmiaru lokalnych wspólnot politycznych, a więc do „demokracji mniejszej skali”.

Monografia obejmuje swoim zakresem wybory lokalne – tzn. wybory organów stanowiących i wykonawczych gmin, które odbyły się osiem razy w latach 1990–2018 (w tym pięć razy bezpośrednio wybory wójtów, burmistrzów i prezydentów miast, od 2002 r.). Dostępność niektórych danych i ich porównywalność sprawiają, że część bardziej szczegółowych analiz dotyczy tylko późniejszych elekcji. W największym stopniu skupiam się na wyborach lokalnych z 2014 r., z uwagi na względnie najlepszą dostępność danych kontekstowych i bardziej typowy, jak się wydaje – w porównaniu z wyborami z 2018 r., które odbywały się pod polaryzującą presją zbliżających się wyborów do Parlamentu Europejskiego oraz wyborów do Sejmu i Senatu – wzorzec mobilizacji wyborczej.

Omawiana monografia składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym, najobszerniejszym rozdziale przedstawiam dotychczasowe próby opisanie specyfiki wyborów lokalnych w

teoriach nauk politycznych. Rozważania opieram z jednej strony na modelu wyborów drugorzędnych sformułowanym przez Reifa i Schmitta (1980), który wprowadza pojęcie areny wyborczej i w centrum analiz stawia specyfikę aren wyborczych, a z drugiej strony – na koncepcji „demokracji małej skali”, opisanej przez Olivera i in. (2012), która skupia się na horyzontalnych zróżnicowaniach aren wyborczych. Odwołuję się również do dorobku badaczy wyborów regionalnych, które jako wybory szczebla terytorialnego niższego niż państwo narodowe (*subnational*) są najbardziej zbliżone swoim charakterem do wyborów lokalnych. W tym rozdziale krytycznie omawiam i próbuję rozwinąć model wyborów drugiego szczebla (*second-tier election*), przedstawiony przez Ulrika Kjæra i Kristofa Steyversa (2019), podkreślając wielopoziomową strukturę teorii wyjaśniających zachowania wyborców i kandydatów w wyborach lokalnych. Moje modyfikacje są próbą rozszerzenia modelu o opis i wyjaśnienie podażowej strony rynku wyborczego – tzn. kandydatów i partii oraz lepszego zaadaptowania go do analiz empirycznych, w których poza danymi o jednostkowych zachowaniach wyborczych wykorzystywane są wskaźniki zagregowane, opisujące lokalne areny wyborcze (gminy) lub wybory samorządowe jako całość, wydarzenie na ogólnokrajowej arenie wyborczej. W rozdziale pierwszym monografii łączę rozważania teoretyczne z przeglądem dotychczasowych badań oraz opisem najważniejszych cech kontekstu, w którym osadzone są wybory lokalne w Polsce.

W rozdziale drugim opisuję specyfikę reguł wyborczych i zmiany najważniejszych brzegowych parametrów lokalnego systemu wyborczego w Polsce. Pokazuję zróżnicowanie reguł między gminami, związane z ich cechami strukturalnymi, a także z możliwościami dostosowania niektórych parametrów systemu do lokalnych uwarunkowań. W tym rozdziale dyskutuję także stopień proporcjonalności i personalizacji reguł wyborczych w wyborach lokalnych w Polsce, dowodząc m.in. że zwłaszcza reguły subsystemu proporcjonalnego, stosowanego w większych gminach, nie sprzyjają proporcjonalności i ignorują znaczną część preferencji personalnych, do wyrażenia których zapraszani są wyborcy. Argumentuję również, że otwartość lokalnych aren wyborczych modyfikuje sposób działania niektórych reguł wyborczych na szczeblu lokalnym – w porównaniu z wyborami ogólnokrajowymi. W tym rozdziale porównuję też lokalny system wyborczy w Polsce do systemów obowiązujących w innych krajach Europy, wskazując na specyfikę dwóch rozwiązań instytucjonalnych: jednomandatowych okręgów wyborczych w mniejszych gminach oraz podziału na okręgi wyborcze w systemie proporcjonalnym w większych gminach. Poza tym, omawiam wyniki badań empirycznych konsekwencji zmian reguł wyborczych, posługując się

przykładem niedawnej zmiany Kodeksu Wyborczego, która zdecydowała o zastosowaniu w części polskich gmin w 2014 r. systemu FPTP (*first past the post* – większości względnej w jednomandatowych okręgach wyborczych) w miejsce systemu OLPR (*open-list proportional representation* – proporcjonalnego z listami otwartymi). Według mojej wiedzy analizy te stanowią najbardziej kompleksowe studium konsekwencji tej zmiany legislacyjnej.

W rozdziale trzecim przedstawiam specyfikę uczestnictwa wyborczego, czyli „popytowej” strony rynku wyborczego. Analizy partycypacji wyborczej są tematem klasycznym w naukach politycznych i dość dobrze przebadanym w odniesieniu do wyborów ogólnokrajowych. Badania uczestnictwa wyborczego potwierdzają raczej konsekwentnie zależność między głosowaniem a statusem społeczno-ekonomicznym oraz poziomem politycznym „wyrobienia” (*political sophistication*), szerzej – konfiguracją kluczowych zasobów pozostających w dyspozycji obywateli (Brady, Verba i Schlozman 1995; Cześniak 2007). Dość dobrze znane są również uwarunkowania instytucjonalne partycypacji wyborczej, w szczególności wpływ parametrów systemów wyborczych na frekwencję (Blais i Dobrzynska 1998). Jednocześnie kwestia selektywności wyborczej mobilizacji w elekcjach rozmaitego typu (różnych szczebli terytorialnych) nie doczekała się jeszcze gruntownych analiz. Można przypuszczać, że rodzaj wyborów, a także ich instytucjonalne uwarunkowania czynią mobilizację bardziej lub mniej egalitarną pod względem statusowym. W tym rozdziale, bazując na istniejących badaniach partycypacji wyborczej, próbuję wskazać czynniki wpływające na indywidualne decyzje obywateli odnośnie do udziału w wyborach lokalnych i będące konsekwencją tych decyzji zagregowane wskaźniki uczestnictwa wyborczego. W części empirycznej przedstawiam testy hipotez wyjaśniających lokalne uczestnictwo wyborcze na różnych poziomach analizy – między krajami europejskimi, między polskimi gminami i między obywatelami. W tym aspekcie – ze względu na dostępność i porównywalność danych o frekwencji wyborczej – w największym stopniu udało mi się spełnić postulat wielopoziomowości analiz empirycznych.

W rozdziale czwartym opisuję specyfikę konkurencji w wyborach lokalnych, czyli „podażowej” strony rynku wyborczego. Skupiam się przede wszystkim na opisanu wyborów jako mechanizmu selekcji elity władzy. Dostępne badania pokazują, że specyfika wyborów lokalnych w porównaniu z ogólnokrajowymi uwidacznia się zazwyczaj w niższym przeciętnym poziomie konkurencyjności. W wielu krajach oferta dostępna lokalnym elektoratom jest ograniczona, a w niektórych mniejszych gminach brakuje nawet wystarczającej liczby kandydatów do obsadzenia urzędów. W tym rozdziale opisuję

dokładniej charakterystyczne dla wyborów lokalnych w Polsce zjawisko wyborów niekonkurencyjnych (*unopposed election*) i uwarunkowania jego wystąpienia. Analogiczne do pytania o selektywność mobilizacji wyborczej obywateli są pytania o selektywność mobilizacji lokalnych elit, a także o gotowość kandydowania i profil społeczno-demograficzny kandydatów do lokalnych urzędów. W oczywisty sposób problemy te wiążą się też z pytaniem o deskryptywną reprezentację różnych grup społeczno-demograficznych we władzach lokalnych. Na przykładzie wyborów lokalnych w Polsce próbuję zweryfikować opisywane w literaturze politologicznej prawo „ścierania się mniejszości” (*minority attrition*) w miarę poruszania się wzwyż po drabinie etapów selekcji lub – w innym wariacie – po drabinie kolejnych szczebli terytorialnych. W tym celu skupiam się na deskryptywnej reprezentacji kobiet i osób młodych we władzach lokalnych, porównując ją z deskryptywną reprezentacją tych grup w parlamencie.

Kwestia reprezentacji politycznej w wyborach lokalnych powraca również w rozdziale piątym, w którym analizuję obecność ogólnokrajowych partii politycznych w wybieranych władzach lokalnych. Uwaga poświęcona pozycji ogólnokrajowych partii na arenach lokalnych, w tym – partii małych i lokalnych (Reiser i Holtmann 2008; Copus i in. 2012), zmierza m.in. do określenia poziomu nacjonalizacji (*nationalization*) wyborów lokalnych i lokalnych systemów partyjnych. W tym rozdziale argumentuję, że otwartość lokalnych aren wyborczych, ustanowiona przez reguły wyborów i społeczne oczekiwania wobec demokracji lokalnej, sprzyja dużemu zróżnicowaniu podmiotów politycznych biorących udział w wyborach lokalnych i jednocześnie niskiemu poziomowi nacjonalizacji wyborów lokalnych. Przedstawiam oszacowania skali upartyjnięcia władz gminnych w Polsce, a także udziału ogólnokrajowych partii politycznych we władzy szczebla lokalnego.

Rozdział szósty stanowi zakończenie, w którym krótko podsumowuję przedstawione wcześniej argumenty i wyniki a także zastanawiam się nad tym, jakie implikacje dla teorii demokracji ma model wyborów lokalnych w „demokracjach mniejszej skali” i jakie pytania powinny stać się przedmiotem dalszych badań, w obszarze studiów wyborczych i studiów samorządowych.

W konkluzjach omawianej monografii argumentuję, że specyfika wyborów lokalnych jest ściśle związana z ustrojową pozycją szczebla gminnego samorządu terytorialnego – zakresem autonomii lokalnej, symbolicznym znaczeniem lokalnych wspólnot politycznych, a także horyzontalnymi relacjami pomiędzy organami władzy lokalnej. Wiele czynników ustrojowych sprzyja wysokiej randze wyborów lokalnych w Polsce, choć znacząca autonomia

gmin nie jest stanem danym raz na zawsze – reguły ustrojowe gwarantujące samorządność terytorialną nie są na tyle mocne by opierać się centralizacyjnej agendzie rządu centralnego. Niezależnie od autonomii rozumianej jako zakres władzy dostępnej samorządom w Polsce, ewolucja systemu samorządowego po jego restytucji w 1990 r. sprzyja również zachowaniu znacznej odrębności polityki lokalnej. Kluczowa jest tu ciągle słaba obecność ogólnokrajowych partii politycznych we władzach lokalnych. Wielu przedstawicieli lokalnych elit zależy zresztą na przeciwstawianiu w publicznym dyskursie „polityki centralnej” i „polityki lokalnej” (i idealizowaniu tej drugiej kosztem tej pierwszej) oraz utrzymywaniu dystynkcji między „byciem politykiem” a „byciem samorządowcem”.

Dokładniejsze analizy wyborów lokalnych odbywających się w Polsce po 2005 r. pokazują, że poparcie największych partii sejmowych w wyborach lokalnych nie podąża systematycznie za trendami ich poparcia w wyborach ogólnokrajowych. Wybory lokalne w ograniczonym stopniu odwzorowują nawet kolejność wyników partii w poprzedzających je wyborach sejmowych. Różnice między partiami małymi a dużymi oraz między partiami sprawującymi władzę na arenie parlamentarnej a partiami pozostającymi w opozycji, na których nakazuje skupiać się model wyborów drugorzędnych, i na których skupiają się liczne analizy wyborów europejskich czy regionalnych, są raczej incydentalne. W najnowszej historii politycznej Polski nie ma dobrych przykładów, w których lokalne areny wyborcze pełniłyby rolę „inkubatorów” nowych inicjatyw politycznych – choć z pewnością samorzady lokalne zapewniają profesjonalną formację elit władzy szczebla centralnego, o czym świadczy popularność samorządowych epizodów w biografjach parlamentarzystów. Lokalne areny wyborcze w ograniczonym stopniu są również „respiratorami” dla partii politycznych. Przykłady LPR czy Samoobrony z wyborów lokalnych w 2010 r. pokazują, że wcześniejsza spektakularna porażka partii na szczeblu ogólnokrajowym zwykle prowadzi do jej marginalizacji również na szczeblu lokalnym. Niemniej SLD, nieobecny w Sejmie w kadencji 2015-2019, przetrwał we władzach lokalnych kadencji 2014-2018, i powrócił (w zmienionej organizacyjnie formie) do parlamentu. W szerszym ujęciu trzeba jednak zauważyć, że udział we władzy lokalnej jest ważnym elementem strategii przetrwania partii opozycyjnych. Takie postrzeganie władzy w samorządach lokalnych jako zasobu o wiele bardziej podzielnego i dającego się w znacznie większym stopniu rozproszyć niż władza szczebla krajowego podkreśla znaczenie władzy lokalnej dla instytucjonalizacji partii politycznych.

Umiarkowane potwierdzenie w analizach omawianych w monografii znajduje tzw. hipoteza „niższej stawki”, wywodzona z modelu wyborów drugorzędnych. Można by oczekiwać, że

wzorzec uczestnictwa w wyborach lokalnych nawiązuje do wzorca decentralizacji – im więcej władzy na szczeblu lokalnym, tym większa i bardziej mobilizująca wyborców stawka. Istotnie, w krajach z większym poziomem autonomii lokalnej notowana jest systematycznie wyższa frekwencja w wyborach lokalnych (przy kontroli innych czynników), ale ten efekt jest raczej słaby i niezbyt systematyczny. Nie jest to bynajmniej dowód koniecznie podważający racjonalność europejskich elektoratów – w takim sensie w jakim o racjonalności decyzji o głosowaniu pisali Riker i Ordeshook (1968) czy Blais (2000). Ograniczona wartość wyjaśniająca autonomii lokalnej sugeruje raczej, że stawka wyborów nie jest tożsama ze zobiektywizowanymi wskaźnikami decentralizacji, które próbują opisać zakres władzy dostępnej dla wybieranych przedstawicieli. Trafniejsze jest zapewne mówienie o *percepcji* stawki wyborów, na którą składa się również symboliczne znaczenie demokracji lokalnej, poczucie przywiązania do lokalnych wspólnot politycznych itd. Wśród elementów kontekstu ogólnokrajowego ważna okazuje się także pozycja wyborów lokalnych w głównym cyklu wyborczym, ustanowionym przez wybory parlamentarne. Ta zależność widoczna jest szczególnie wyraźnie w przypadku uczestnictwa wyborczego.

Za kluczowy element kontekstu lokalnego, który odpowiada za horyzontalne zróżnicowania aren wyborczych uznaję rozmiar lokalnych wspólnot (gmin). Wybory lokalne są *inne* przede wszystkim dlatego, że odbywają się w „demokracjach mniejszej skali”, a jednocześnie owa skala (operacjonalizowana jako liczba ludności czy wielkość lokalnego elektoratu) różnicuje lokalne areny wyborcze między sobą, stanowiąc najważniejszy wymiar analiz porównawczych. Większość testów empirycznych, prezentowanych w omawianej książce, dołącza do istniejącej już dość bogatej literatury z nurtu „*size and democracy*”, potwierdzając wartość rozmiaru gmin jako niezwykle istotnego czynnika wyjaśniającego zróżnicowanie lokalnych demokracji. Rozmiar ma znaczenie również gdy bierze się pod uwagę inne czynniki wyjaśniające, systematycznie powiązane z wielkością gmin. Wśród nich szczególnie istotny wydaje się miejski charakter lokalnej społeczności i status administracyjny gminy, który opisuje koncentrację funkcji zarządczych, a także rozmieszczenie infrastruktury społeczeństwa obywatelskiego, w tym infrastruktury partyjnej. Na to nakłada się jeszcze dobrze udokumentowany wpływ reguł wyborów – granica dominacji większościowej i proporcjonalnej zasady reprezentacji, również ściśle powiązana z rozmiarem gmin, sankcjonuje podział na „dwa światy” polityki lokalnej.

Praca dokumentuje wiele istotnych obserwacji pozwalających lepiej zrozumieć wybory lokalne w Polsce. Zaznacza się w nich wyraźnie związek wielkości gminy i poziomu

uczestnictwa wyborczego – w wyborach lokalnych frekwencja wyborcza jest względnie najwyższa w najmniejszych gminach i jest to wzorzec wyraźnie odmienny od wzorca uczestnictwa w wyborach parlamentarnych. Jednocześnie, w mniejszych gminach znacznie częściej zdarzają się wybory niekonkurencyjne, zarówno do rad gmin jak i organów wykonawczych. W mniejszych gminach proces wyborczej selekcji elit władzy jest też zwykle bardziej inkluzywny, gdy weźmie się pod uwagę najważniejsze cechy społeczno-demograficzne (choć z pewnością mamy tu do czynienia z interferencją cech lokalnych elit z regułami wyborów). Z rozmiarem gmin powiązany jest również stopień nacjonalizacji lokalnych systemów partyjnych. Proponując w zakończeniu teoretyczne uogólnienie omawianych zależności, zauważam, że na zróżnicowanie lokalnych aren wyborczych wpływają dwa główne gradienty – bliskości i złożoności/koncentracji zasobów. Ich natężenie jest zmienne w czasie, może zależeć również od zmian instytucjonalnych – można tu znaleźć pewne analogie z opisywanymi przez ekonomistów korzyściami i niekorzyściami skali. Im większa dominacja gradientu złożoności/koncentracji, tym bardziej lokalna polityka podatna jest na wpływy ze szczebla ogólnokrajowego – i tym bardziej do niej podobna. Mobilizacja za pomocą tożsamości ideologicznych i partyjnych, a także za pomocą komunikacji masowej, jest w stanie w pewnym stopniu zająć miejsce mobilizacji przyjacielsko-sąsiedzkiej i większego poczucia sprawstwa w mniejszych społecznościach lokalnych.

W podsumowaniu pracy wskazuję różne wątki, które nie zostały wyczerpująco rozwinięte w pracy, a wydają się ważnymi kierunkami dalszych badań. Wskazuję również na to, że studia empiryczne nad wyborami lokalnymi (czy szerzej – nad demokracją lokalną, samorządami terytorialnymi) – mają przed sobą liczne wyzwania, wynikające m.in. z rozproszenia i konieczności uwzględnienia „drobnoziarnistych” danych. Zwracam jednak uwagę na to, że dane te mają wartość dopóty dopóki demokracja lokalna nie jest fasadowa, a samorządność terytorialna pozostaje trwałym i istotnym elementem ustroju demokratycznego, bezpiecznikiem uniemożliwiającym niekontrolowaną koncentrację władzy, przestrzeń polityczności, upodmiotowienia obywateli i deliberacji, a także realnej odpowiedzi na wyzwania, którym scentralizowane państwo nie byłoby w stanie sprostać.

Cytowana literatura

Blais, A. (2000). *To vote or not to vote?: The merits and limits of rational choice theory*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Blais, A., Dobrzynska, A. (1998). Turnout in electoral democracies. *European Journal of Political Research* 33(2): 239-261.

- Brady, H. E., Verba, S., Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review* 89(2): 271-294.
- Copus, C., Wingfield, M., Steyvers, K., Reynaert, H. (2012) *A Place to Party?: Parties and Nonpartisanship in Local Government*. W: P. John, S. Mossberger & S.E. Clarke (red.) *The Oxford Handbook of Urban Politics*. Oxford: Oxford University Press, s. 210-230.
- Cześniak, M. (2007). *Partycypacja wyborcza w Polsce: perspektywa porównawcza*. Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar.
- Dahl, R. A., Tufté, E. R. (1973). *Size and democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Denters, B., Goldsmith, M., Ladner, A., Mouritzen, P. E. Rose, L. E. (2014). *Size and local democracy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Dolnicki, B. (2016). *Samorząd terytorialny*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Itrich-Drabarek, J., Borowska, E., Morawski, A., Przystek, D. (red.) (2015). *Samorząd terytorialny w Polsce – reforma czy kontynuacja?* Warszawa: Elipsa.
- Kjær, U., Steyvers, K. (2019). Second thoughts on second-order? Towards a second-tier model of local government elections and voting. W: R. Kerley, J. Little, & P. Dunning (red.), *The Routledge Handbook of international local government*. London: Routledge, s. 405-417.
- Lipowicz, I. (2019). *Samorząd terytorialny XXI wieku*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Oliver, J. E., Ha, S. E., Callen, Z. (2012). *Local elections and the politics of small-scale democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Piasecki, A. K. (2009). *Samorząd terytorialny i wspólnoty lokalne*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Reif, K., Schmitt, H. (1980). Nine second-order national elections – a conceptual framework for the analysis of European Election results. *European Journal of Political Research* 8(1): 3-44.
- Reiser, M., Holtmann, E. (red.) (2008). *Farewell to the party model?: Independent local lists in East and West European countries*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Riker, W. H., Ordeshook, P. C. (1968). A Theory of the Calculus of Voting. *American political science review*, 62(1), 25-42.
- Swianiewicz, P., Gendźwił, A., Łukomska, J., Kurniewicz, A. (2016). *Wielkość gmin i powiatów a sprawność ich funkcjonowania : hipotezy wielkoludów i liliputów*. Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Mój dorobek naukowy opublikowany po nadaniu stopnia doktora obejmuje w momencie składania wniosku:

- 1 monografię autorską (omówioną w punkcie 4) i współautorstwo 3 monografii
- 1 redakcję monografii
- 21 artykułów naukowych, w tym:

- 6 opublikowanych w czasopiśmie z listy JCR, którym przyznano wskaźnik IF
- 7 opublikowanych w czasopiśmie spoza listy JCR, indeksowanych w bazie Scopus
- 8 opublikowane w czasopiśmie polskojęzycznych ujętych na liście MNiSW
- 1 (współ)redakcję numeru specjalnego czasopiisma z listy JCR

Ponadto przygotowałem i wygłosiłem 24 referaty na konferencjach naukowych, w tym:

- 21 referatów na cyklicznych konferencjach międzynarodowych towarzystw naukowych (ECPR, MPSA, EURA, NORKOM)
- 3 referaty na konferencjach ogólnopolskich.

Większość moich publikacji i referatów to prace będące wynikiem współpracy – z koleżankami i kolegami z Uniwersytetu Warszawskiego, z innych polskich instytucji naukowych, a także z uczelni zagranicznych (Southern Denmark University, Ghent University, Twente University, Universitat Hamburg). Są wśród nich prace będące rezultatem projektów badawczych – krajowych i międzynarodowych, wyszczególnionych w wykazie stanowiącym załącznik do Wniosku. Szczegółowy wykaz publikacji wraz z podstawowymi wskaźnikami bibliometrycznymi także jest załącznikiem do Wniosku. Poniżej próbuję w sposób skrótowy opisać najważniejsze rezultaty mojej działalności naukowej w okresie od uzyskania stopnia doktora.

Próbując zwięźle opisać moją działalność badawczą zwykle zaznaczam, że polami moich zainteresowań naukowych są studia samorządowe (*local government studies*) i studia wyborcze (*electoral studies*). Wśród różnych kwestii, którymi zajmowałem się dotychczas badawczo mógłbym wyróżnić cztery główne obszary:

(1) *Wybory lokalne*

To obszar tematyczny, do którego zaliczam również osiągnięcie wskazane w punkcie 4 – monografia jest podsumowaniem pewnego etapu badań i zawiera wyniki analiz prowadzonych przez kilka lat. Moja aktywność badawcza w tym temacie wykracza jednak poza zakres monografii. Najwięcej uwagi poświęciłem do tej pory zagadnieniu uczestnictwa wyborczego w wyborach lokalnych. W swoich pracach przedstawiłem dowody wskazujące na odmienność wzorców uczestnictwa w wyborach lokalnych, którą można wyjaśniać zarówno specyfiką wyborów lokalnych, jak i różnicowaniami lokalnego kontekstu występującymi pomiędzy gminami. Rozpatrywałem to zagadnienie na różnych poziomach analizy. Artykuł

opublikowany w *Regional and Federal Studies* [poz. II.4.6 w Wykazie osiągnięć] jest poświęcony różnicowaniom międzynarodowym poziomu uczestnictwa w wyborach lokalnych (w porównaniu do wyborów parlamentarnych). Dostarczam w nim m.in. niepublikowanych wcześniej danych o wielkości „luki uczestnictwa wyborczego” w krajach europejskich po 1990 r., identyfikuję również dla wyborów lokalnych efekty położenia względem głównego cyklu wyborczego, znane z badań wyborów regionalnych, a także dość słaby efekt „stawki” wyborów lokalnych, zoperacjonalizowanej za pomocą wskaźników autonomii lokalnej. Dwa artykuły opublikowane w specjalnym numerze *Local Government Studies* [II.4.1 i II.4.2], a także mój wcześniejszy artykuł ze *Studiów Socjologicznych* [II.4.14], również odwołują się do różnicy między uczestnictwem w wyborach lokalnych i parlamentarnych, ale operują na bardziej szczegółowych poziomach analizy (pojedynczych gmin/lokalnych elektoratów – Gendźwiłł i Kjaer 2020, II.4.1; indywidualnym – Górecki i Gendźwiłł 2020, II.4.2, Gendźwiłł 2017, II.4.14). Szczególnym wkładem w rozwój dyscypliny jest fakt, że z wykorzystaniem oryginalnych danych teksty te testują hipotezę związku uczestnictwa wyborczego z wielkością gmin. Mają również walor metodologiczny, podejmują bowiem dyskusję z istniejącymi w literaturze przedmiotu sposobami identyfikowania związku między wielkością gmin a partycypacją wyborczą.

W swoich badaniach zwracałem również uwagę na zjawisko niekonkurencyjnych wyborów, nierzadkie w wyborach organów samorządu gminnego, a interesujące w kontekście normatywnego wymogu konkurencyjności, jaki stawiają wyborom różne teorie demokracji, m.in. dobrze znana koncepcja Josepha Schumpetera. W artykule opublikowanym w *Studiach Regionalnych i Lokalnych* wspólnie z T. Żółtakiem i J. Rutkowskim [II.4.19] podjęliśmy próbę odpowiedzi na pytanie o ograniczoną konkurencyjność w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w Polsce. Przedstawiliśmy i przetestowaliśmy model wyjaśniający zjawisko niekonkurencyjnych wyborów lokalnej egzekutywy, m.in. za pomocą wielkości gmin, wielkości komitetów wyborczych oraz ich partyjnego charakteru. Nasze badania dostarczają przekonujących dowodów na to, że przewaga urzędowania (*incumbency advantage*) odgrywa rolę nie tylko w rywalizacji zarejestrowanych kandydatów, ale również na wcześniejszym etapie selekcji, tzn. przed rejestracją kandydatów do urzędu.

Wątek przewagi urzędowania i konkurencyjności w wyborach lokalnej egzekutywy podejmowałem również w badaniach prowadzonych wspólnie z J. Flisem i D. Stolickim [II.4.12]. Dotyczyły one pretendentów, a więc kandydatów konkurujących z wójtami ubiegającymi się o reelekcję – pokazywaliśmy, że ich szanse sukcesu są systematycznie

związane z wcześniejszymi doświadczeniami wyborczymi i że w wyborach samorządowych dość powszechny był mechanizm „ubezpieczania się” pretendentów poprzez start w równoczesnych wyborach wyższego szczebla.

W artykule opublikowanym w 2015 r. *Studiach Politycznych* [II.4.18] podjąłem polemikę z wcześniejszym tekstem M. Jarentowskiego, argumentującym dysfunkcjonalność drugiej tury bezpośrednich wyborów organów wykonawczych w gminach. Bazując na analizie danych z wyborów odbywających się w latach 2002-2014, przekonywałem, że ponowne głosowanie nie reprodukuje wiernie rezultatów z pierwszego głosowania i nawet przy spadku frekwencji wyborczej sprzyja większej legitymizacji wybranych kandydatów.

W ostatnich latach zajmowałem się również badaniem skutków wprowadzenia ordynacji większościowej w jednomandatowych okręgach wyborczych (systemu FPTP) w wyborach do rad gmin. Część tych badań została sfinansowana z grantu NCN Preludium, którego byłem kierownikiem. Nowelizacja Kodeksu Wyborczego w 2011 r. sprawiła, że między 2010 a 2014 r. doszło do gruntownej zmiany: (1) systemu większościowego-blokowego (BV) na system większościowy w JOW-ach oraz (2) systemu proporcjonalnego z listami otwartymi (OLPR) na system większościowy w JOW-ach. Ta druga zmiana, dotycząca tylko niektórych gmin średniej wielkości, jest szczególnie interesująca – jej selektywność umożliwia zastosowanie schematu quasi-eksperymentalnego *difference-in-differences*, pozwalającego na dokładniejsze uchwycenie zależności przyczynowej między zmianą reguł a zmianą zachowań wyborczych. To również przykład bardzo nietypowej reformy reguł wyborów – większość reform opisywanych w literaturze polegała bowiem na zastępowaniu systemów większościowych, a w szczególności FPTP, przez systemy proporcjonalne i mieszane. Temu zagadnieniu poświęciłem dwa artykuły napisane we współautorstwie z T. Żółtakiem [II.4.15, II.4.17]. Nieoczywistą konsekwencją wprowadzenia systemu FPTP w wyborach do rad gmin, na którą zwróciliśmy szczególną uwagę w artykule opublikowanym w *Local Government Studies*, jest wzmocnienie „lokalnego prezydencjalizmu” – silnej pozycji burmistrzów w lokalnych systemach politycznych.

Wspólnie z T. Żółtakiem kontynuowałem wcześniej rozpoczęte badania poziomu upartyjnięcia polskich samorządów [II.4.5]. Bazując na rejestrach kandydatów startujących w wyborach samorządowych szacowaliśmy, w jaki sposób zmieniała się penetracja samorządów gminnych przez największe partie parlamentarne w latach 2002-2018. Pokazujemy, że wraz z postępującą instytucjonalizacją systemu partyjnego zmieniały się proporcje, w jakich

największe partie zdobywały urzędy w samorządach gminnych, ale nie rósł systematycznie ich udział we władzy samorządowej. To zjawisko, obserwowane zresztą również w innych krajach, nie potwierdza Rokkanowskiego modelu konsolidacji systemów demokratycznych.

(2) Systemy wyborcze i konsekwencje ich funkcjonowania

W latach 2014-2016 przejściowo zajmowałem się zjawiskiem głosów nieważnych. Pretekstem do tego stał się kryzys polityczny związany z wyjątkowo wysokim odsetkiem głosów nieważnych w wyborach samorządowych w 2014 r., w szczególności – w wyborach do sejmików województw. Uczestniczyłem w pracach zespołu badawczego ekspertów z różnych ośrodków akademickich, który został powołany na mocy porozumienia Krajowego Biura Wyborczego, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych i Fundacji Batorego. Był to projekt unikatowy w dotychczasowej historii badań wyborczych w Polsce i jeden z niewielu tego typu na świecie. Badacze uzyskali bowiem dostęp do wykorzystanych kart wyborczych, materiału, który zwykle podlega zniszczeniu po rozpatrzeniu ewentualnych protestów wyborczych.

Głównym osiągnięciem zespołu było oszacowanie na podstawie badania metodą reprezentacyjną proporcji przyczyn uznawania głosów za nieważne, skali błędnych kwalifikacji głosów oraz jakości pracy obwodowych komisji wyborczych. Badanie pokazało, że między wyborami w 2010 i 2014 r. znacząco wzrósł odsetek głosów nieważnych wynikających z postawienia zbyt wielu znaków „X”, podczas gdy nie zmienił się odsetek głosów „pustych”. Wyniki badania uprawdopodobniały hipotezę, że projekt zbroszowanych kart do głosowania i treść instrukcji dla wyborców mogły wprowadzać w błąd i przyczyniać się do zwiększenia liczby głosów nieważnych – i że zjawisko to uwidoczniło się w szczególności w wyborach do sejmików, uznawanych przez wyborców za najmniej istotne wśród równocześnie odbywających się wyborów samorządowych. Dodatkowe dowody przemawiające za wpływem zbroszowania kart wyborczych na odsetek głosów nieważnych przedstawiłem również w artykule naukowym opublikowanym w *Studiach Socjologicznych* [II.4.20] (proponuję w nim modele wskazujące determinanty odsetka głosów nieważnych w gminach). Monografia podsumowująca wyniki badań kart wyborczych została opublikowana przez Fundację Batorego [II.1.4], a omówienia tych wyników znalazły się również w mediach. Jednym z widocznych praktycznych rezultatów projektu było wdrożenie części rekomendacji dotyczących przygotowania wyborów i projektu kart wyborczych (brałem udział w pracach zespołu Fundacji Batorego, który przedstawił projekty bardziej

przejrzystych kart do głosowania w wyborach proporcjonalnych, nie wymagających formy broszury).

W ostatnich latach zajmowałem się też badaniami właściwości systemu proporcjonalnego z głosem preferencyjnym (otwartymi listami), obowiązującego w Polsce w wyborach do Sejmu oraz niektórych organów stanowiących samorządu. W tym zakresie wykraczałem poza specyficzne zainteresowanie wyborami lokalnymi, skupiając się przede wszystkim na konsekwencjach stosowanych reguł wyboru dla reprezentacji politycznej na różnych szczeblach. Polski wariant systemu proporcjonalnego, w którym tzw. głos preferencyjny jest obowiązkowy, jest szczególnie atrakcyjny dla badaczy systemów wyborczych.

Próbami odpowiedzi na pytanie o realne znaczenie głosów preferencyjnych w systemie proporcjonalnym i o skalę ich wykorzystania były artykuły naukowe napisane wspólnie z J. Raciborskim (o tym, w jaki sposób głosy preferencyjne wpływają na rozdział mandatów poselskich; II.4.21), z J. Flisem i D. Stoliczkiem (o wpływie głosów preferencyjnych na rozdział mandatów na różnych szczeblach władzy i o czynnikach zwiększających lub zmniejszających ten wpływ; II.4.11), a także z K. Marcinkiewiczem [II.4.7]. W tym ostatnim tekście, w bardziej uporządkowany i sformalizowany sposób kontynuującym jeden z wątków podjętych wcześniej w artykule napisanym z J. Raciborskim, opisujemy zjawiska „inwersji” pozytywnej i negatywnej na listach wyborczych proponując proste porównanie faktycznej obsady mandatów z obsadą symulowaną wg reguł ordynacji CLPR (proporcjonalnej z listami zamkniętymi). Badamy też determinanty tych inwersji, wskazując na to, że tam gdzie normy przedstawicielstwa są relatywnie niskie, tam można zaobserwować większy wpływ głosów preferencyjnych na podział mandatów i większy stopień personalizacji wyborów. Popularną wersją upowszechniającą wyniki omawianych tu badań był raport dla Fundacji Batorego *Przedstawiciele i rywale: samorządowe reguły wyboru*, napisany wspólnie z J. Flisem. Krytykujemy w nim niektóre właściwości obowiązującego w Polsce systemu proporcjonalnego, pokazując, że zwłaszcza w połączeniu z długimi listami kandydatów, podziałem na małe okręgi wyborcze i relatywnie dużą fragmentacją systemu partyjnego, staje się on dość mocno dysproporcjonalny, sprzyja „marnowaniu się” preferencji personalnych, a także że może zniechęcać wyborców do głosowania.

Z funkcjonowaniem systemu OLPR jest związana również kwestia parytetów płci na listach wyborczych, kwestia istotna i dość intensywnie dyskutowana w studiach wyborczych. Analizowałem ją wspólnie z T. Żółtakiem i najpełniejsze podsumowanie naszych

dotychczasowych prac znajduje się w artykule opublikowanym w *Politics and Gender* [II.4.4]. Zaproponowaliśmy w nim model szacowania konsekwencji wprowadzenia parytetów płci na listach wyborczych w systemie OLPR. Dowodzimy, że w Polsce w wyborach do Sejmu ciągle istotnym elementem defaworyzującym kandydatki jest wzorzec nominacji kobiet na tzw. miejscach mandatowych. Za istotny wkład w rozwój dyscypliny uważam to, że w artykule zaproponowaliśmy oryginalny, kontrfaktyczny model szacowania konsekwencji wprowadzenia parytetów płci, pozwalający na skwantyfikowanie wpływów „kapitału wyborczego” kandydatów, wzorca nominacyjnego stosowanego przez partie i ewentualnego dodatkowego wpływu wyborców (głosów preferencyjnych). Włączyliśmy się w ten sposób w trwającą ożywioną dyskusję nad reprezentacją deskryptywną kobiet w proporcjonalnych systemach wyborczych (Polska, ze względu na specyfikę systemu wyborczego i obowiązywanie parytetów płci od 2011 r., jest tu zresztą stosunkowo często przywoływanym w literaturze przykładem).

(3) *Fragmentacja terytorialna samorządów lokalnych, współpraca międzygminna i inne zagadnienia związane z funkcjonowaniem samorządów*

W ostatnich latach zajmowałem się także kwestią fragmentacji terytorialnej samorządów lokalnych oraz reform podziału administracyjnego szczebla lokalnego – w Polsce i w międzynarodowej perspektywie porównawczej. Początkiem głębszego zainteresowania tym tematem była moja praca w projekcie NCN i współautorstwo monografii *Wielkość gmin i powiatów a sprawność ich funkcjonowania* [II.1.2]. Razem ze współautorami śledzimy w niej zmiany fragmentacji terytorialnej samorządu lokalnego w Polsce (na tle krajów Europy), a także wybrane różnicowania społeczne, polityczne i ekonomiczne wyjaśniane przez wielkość jednostek samorządu terytorialnego. W odniesieniu do gmin przedstawiają one znacznie bardziej zniuansowany obraz hipotetycznych „efektów skali” oczekiwanych przez zwolenników łączenia gmin w większe jednostki terytorialne. W badaniach posługiwaliśmy się zarówno analizą danych zastanych jak i specjalnym badaniem sondażowym przeprowadzonym na reprezentatywnej próbie dorosłych Polaków, umożliwiające uwzględnienie właściwości gmin jako kontekstu instytucjonalnego, w którym osadzone są postawy i zachowania jednostek. Niezależnie od monografii, korzystając z danych sondażowych zgromadzonych w ramach projektu, przedstawiłem wspólnie z P. Swianiewiczem [II.4.16] analizę związku rozmiaru gmin z niektórymi postawami politycznymi. Udokumentowaliśmy negatywny związek między rozmiarem gmin a

zainteresowaniem polityką lokalną, poczuciem sprawstwa (*efficacy*) i różnymi formami zaangażowania w działania obywatelskie.

Kwestia optymalnego politycznie i ekonomicznie rozmiaru wspólnot lokalnych jest ściśle związana z badaniami reform podziału terytorialnego – to obecnie jeden z ważniejszych wątków moich badań (uczestniczę obecnie w projekcie badawczym finansowanym przez NCN poświęconym reformom terytorialnym i uczestniczę w pracach nad monografią podsumowującą europejskie doświadczenia zmian podziału terytorialnego). W 2017 r. na zamówienie Rady Europy przygotowałem wspólnie z P. Swianiewiczem i A. Zardim raport, adresowany do polityków i administracji publicznej, podsumowujący europejskie doświadczenia z reformami terytorialnymi i wskazujący najważniejsze dylematy decyzyjne związane z projektowaniem, wprowadzaniem i ewaluacją reform amalgamacyjnych (a więc zwiększających wielkość gmin – takie od lat dominują w Europie). W artykule opublikowanym w *Space and Polity* wspólnie z P. Swianiewiczem i A. Kurniewicz [II.4.3] dokonaliśmy systematycznego przeglądu badań empirycznych reform terytorialnych, ograniczając się do badań posługujących się schematami quasi-eksperymentalnymi. Wynika z niej, że oczekiwane przez reformatorów oszczędności z łączenia małych gmin w większe pojawiają się dość konsekwentnie w obszarze administracji publicznej, ale już niekoniecznie w innych sferach usług publicznych. Spójne są również dowody przemawiające za zjawiskiem rabunkowego eksploataowania wspólnych zasobów (*common pool hoarding*) w okresie bezpośrednio poprzedzającym łączenie gmin.

Literatura naukowa dotycząca reform terytorialnych skupia się przede wszystkim na reformach amalgamacyjnych, tzn. łączeniu gmin. Tymczasem w Polsce (przede wszystkim w latach 90. XX w.) mieliśmy do czynienia z podziałami gmin, a więc zmianą w odwrotnym niż zwykle kierunku, słabo dotychczas opisaną i nie konfrontowaną z wynikami analiz łączenia gmin. Wykorzystując starannie dobrane przypadki podziałów gmin w Polsce i quasi-eksperymentalny schemat analityczny przedstawiliśmy wspólnie z P. Swianiewiczem i J. Łukomską [II.4.10] dowody na to, że podział gmin na mniejsze jednostki przyczynił się do wzrostu frekwencji wyborczej, wzrostu podaży kandydatów na radnych, ale również ograniczenia konkurencyjności wyborów. Efekt mobilizacji wyborczej był przy tym wyraźnie silniejszy w gminach-inicjatorach podziału.

We współpracy z kolegami i koleżankami z Katedry Rozwoju i Polityki Lokalnej zajmowałem się również zagadnieniem współpracy międzygminnej w Polsce i w

międzynarodowej perspektywie porównawczej. Jestem współautorem pierwszej kompleksowej monografii analizującej polityczne i ekonomiczne aspekty funkcjonowania najważniejszych instytucji współpracy międzygminnej w Polsce [II.1.3]. Prowadziłem m.in. badania związków międzygminnych i międzygminnych spółek komunalnych, zajmowałem się kwestią oczekiwań partnerów wobec współpracy [II.4.8], legitymizacji instytucji współpracy międzygminnej w sytuacji, w której ich władze nie pochodzą z bezpośrednich wyborów, ale otrzymują na wyłączność uprawnienia delegowane przez władze gmin [II.2.3], jestem również współautorem studium przypadku powstania i powolnego rozpadu współpracy międzygminnej w warunkach zmian struktury zachęt zewnętrznych do współpracy [II.2.4].

Kontynuując moje wcześniejsze zainteresowania badawcze (sprzed momentu uzyskania stopnia doktora), badałem także obecność partii politycznych w polskich samorządach gminnych. W latach 2015-2019 byłem zaangażowany w realizację drugiej edycji międzynarodowego projektu badawczego POLLEADER, realizowanego przez konsorcjum badaczy samorządów, a będącego badaniem ankietowym liderów lokalnych (burmistrzów, przewodniczących rad lub lokalnych menadżerów – w zależności od ustroju samorządowego) z kilkunastu krajów Europy. Polską edycję tego badania sfinansował grant NCN Harmonia, którego byłem kierownikiem. Brałem udział w przygotowaniu monografii podsumowującej wyniki projektu. Wspólnie z B. Egnerem, W. Pleschbergerem i P. Swianiewiczem byłem autorem rozdziału omawiającego relacje lokalnych liderów z partiami politycznymi [II.2.2]. Zaproponowaliśmy w nim m.in. konceptualizację związku lokalnych liderów z partiami politycznymi, sposób pomiaru tego związku za pomocą indeksu, a także modele wyjaśniające siłę związku lokalnych liderów z partiami.

Wspólnie z P. Swianiewiczem podsumowaliśmy doświadczenia bezpośrednich wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast i modelu silnej lokalnej egzekutywy – nasz rozdział w książce pod redakcją D. Sweetinga [II.2.5] stanowi część szerszego międzynarodowego porównania tej instytucji, która w ostatnich dekadach upowszechniła się w wielu systemach samorządowych. Jest to też pierwsze monograficzne ujęcie tej instytucji w międzynarodowej perspektywie porównawczej.

W związku z moim zaangażowaniem w projekt badawczy *Organizing for resilience. A comparative study on institutional capacity, governance, and climate change adaptation in Poland and Norway (POLCITCLIM)*, zajmowałem się także kwestią adaptacji samorządów lokalnych do zmian klimatu i ich konsekwencji. W polsko-norweskim zespole badawczym

badaliśmy, w jaki sposób samorządy lokalne mogą przewidywać w swoich działaniach długoterminowe konsekwencje zmian klimatycznych i przygotowywać dostosowane do lokalnych warunków odpowiedzi. Ten projekt – poza wymiarem praktycznym – zaowocował również kilkoma publikacjami. Jest wśród nich artykuł mojego autorstwa opublikowany w *Studiach Regionalnych i Lokalnych*, gdzie podsumowuję wyniki pierwszego dużego badania sondażowego władz lokalnych w Polsce dotyczącego postrzegania zmian klimatu i próby identyfikacji czynników wpływających na postrzeganie konsekwencji zmian klimatu przez władze lokalne i przedstawiciele administracji samorządowej [II.4.13].

(4) Pozostałe badania

Byłem współautorem wydanej w 2017 r. monografii *Finanse polskich partii*, opracowanej przez Fundację Batorego [II.1.1]. Pozycja ta jest pogłębionym raportem, który podsumowuje zmiany systemu finansowania partii politycznych i kampanii wyborczych w Polsce, wskazując na jego zalety, ograniczenia i dysfunkcje. To kompleksowe opracowanie zawiera w sobie analizy prawne, socjologiczne, politologiczne i finansowe, dostarczając argumentów niezbędnych w dyskusji dotyczącej publicznego finansowania polityki w Polsce. Po raz pierwszy w literaturze analizującej finanse polskich partii zaproponowaliśmy łączną analizę różnych źródeł środków publicznych, do których zaliczyliśmy również środki przeznaczone przez Sejm i Senat na prowadzenie biur poselskich i senatorskich (choć formalnie nie są one finansowaniem organizacji partyjnych, to w praktyce umożliwiają utrzymanie podstawowej infrastruktury partyjnej w terenie). Zbadaliśmy również za pomocą eksperymentów sondażowych responsywność opinii publicznej na argumenty dotyczące utrzymywania publicznego finansowania partii. W zespole ekspertów wypracowaliśmy również zestaw rekomendacji *de lege ferenda*.

Efektem mojej współpracy tutorskiej ze studentem UW, T. Grzybem (w ramach studiów międzywydziałowych) był wspólny artykuł dotyczący problematyki nacjonalizacji regionalnych systemów wyborczych [II.4.9]. Porównując wyniki wyborów do Sejmu i do sejmików województw argumentowaliśmy, że wyniki wyborów samorządowych nie służą jako dobre przybliżenie wyników następujących po nich wyborów parlamentarnych. Zaproponowaliśmy również nie stosowany wcześniej w literaturze sposób dekompozycji wskaźnika nacjonalizacji wyborów, który pozwala na uwzględnienie różnych przyczyn (nie)podobieństwa systemów partyjnych kształtowanych przez wybory różnych szczebli.

Choć w działalności badawczej częściej posługuję się metodami ilościowymi, to nie jest mi obca praktyka badań jakościowych i refleksja metodologiczna nad nimi. Jestem m.in. współautorem rozdziału podręcznika akademickiego pod red. M. Ciesielskiej i D. Jemielniaka, opisującego projektowanie badania jakościowego (pierwotnie został opublikowany po polsku w 2014 r. [II.2.6], a z pewnymi modyfikacjami również po angielsku w 2018 r. [II.2.1]).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

6.1. Osiągnięcia dydaktyczne

Działalność dydaktyczną prowadzę na Uniwersytecie Warszawskim począwszy od roku akademickiego 2008/09, z przerwami na wyjazdy stypendialne (w latach 2011/12 oraz 2019/20). W tym czasie miałem okazję prowadzić zajęcia w różnych formach (wykłady, ćwiczenia, ćwiczenia terenowe, seminaria), w kilku jednostkach organizacyjnych UW i na różnych poziomach (studia licencjackie, magisterskie, a w ostatnim czasie – również doktoranckie), samodzielnie oraz we współpracy z innymi nauczycielami akademickimi. W większości przypadków odpowiadałem nie tylko za prowadzenie zajęć, ale również za przygotowanie autorskiego programu i materiałów dydaktycznych. Zasadniczo, od momentu zatrudnienia na stanowisku asystenta co roku realizowałem co najmniej pełne pensum dydaktyczne (210 h), zwykle z godzinami ponadwymiarowymi. Od czasu uzyskania stopnia doktora moje zajęcia dydaktyczne skupiają się głównie na prowadzonym przez WGiSR UW kierunku gospodarka przestrzenna, a w szczególności – na specjalności zarządzanie strategiczne w samorządzie terytorialnym, koordynowanej przez Katedrę Rozwoju i Polityki Lokalnej.

Prowadziłem samodzielnie bądź współprowadziłem następujące zajęcia dydaktyczne:

Kursy metodologiczne i warsztatowe: analiza danych ilościowych (wykład i ćwiczenia, st. lic., gospodarka przestrzenna), metody ilościowe (ćwiczenia, st. mgr, gospodarka przestrzenna), metody badań sondażowych / metody badań ilościowych (ćwiczenia, st. lic., socjologia), wprowadzenie do SPSS (ćwiczenia, st. lic., socjologia), wprowadzenie do ArcGIS (ćwiczenia, st. mgr, gospodarka przestrzenna), proseminarium i seminarium licencjackie (gospodarka

przestrzenna), Pisanie artykułów i strategię publikacyjne. Komunikacja naukowa w naukach społecznych (warsztat dla doktorantów, Szkoła Doktorska Nauk Społecznych)

Kursy dotyczące samorządności, polityki lokalnej i demokracji: samorząd terytorialny w teorii i praktyce UE (wykład, st. mgr, gospodarka przestrzenna), władza i samorząd w teoriach nauk społecznych (wykład, st. mgr, gospodarka przestrzenna), Decentralization, local government, local development (konwersatorium, st. mgr, gospodarka przestrzenna), tygodniowe ćwiczenia terenowe dotyczące praktyki funkcjonowania samorządu terytorialnego (2009, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017; st. lic., gospodarka przestrzenna)

Inne kursy: socjologia (ćwiczenia, st. lic., gospodarka przestrzenna), teorie regionu społeczno-ekonomicznego (ćwiczenia, st. lic., gospodarka przestrzenna), geograficzne badania przestrzeni miejskiej (konwersatorium, st. mgr, socjologia), geografia ekonomiczna (ćwiczenia, st. lic., geografia), geografia ludności i osadnictwa (ćwiczenia, st. lic., geografia), mapy poznawcze środowiska (konwersatorium do wyboru psychologia w ramach specjalności psychologia środowiskowa)

Poza tym, prowadziłem również pojedyncze wykłady w ramach innych kursów, zwykle prezentując wyniki aktualnie prowadzonych badań. Za swoje osiągnięcie uważam bardzo dobre wyniki ankiet studenckich oceniających prowadzone i współprowadzone przeze mnie zajęcia i pozytywną informację zwrotną, jaką otrzymuję od uczestników.

Byłem także wykładowcą podczas dwóch międzynarodowych szkół letnich:

- w 2018 r. ECPR/EURA Summer School *Collaborative local government for an open society* (Central European University, Budapest); prowadziłem wykłady *Local Electoral Behavior. Beyond the Model of Second-order Elections, Democratic Legitimacy of IMC Entities*, a także współprowadziłem seminarium Szkoły
- w 2017 r. Trilateral Genshagen Summer School (Stiftung Genshagen); prowadziłem wykład i warsztaty *The State of Local Democracy in Europe: A Comparative Perspective*.

Do momentu złożenia wniosku byłem promotorem 9 prac licencjackich i 5 prac magisterskich na kierunku gospodarka przestrzenna na WGiSR. Poza opieką nad pracami dyplomowymi, pełniłem rolę recenzent prac magisterskich i licencjackich, tutora w Kolegium MISH (dwóch podopiecznych; w ramach tych tutoriali powstały łącznie cztery prace roczne), a także w Kolegium MiSMaP (jedna podopieczna).

Pracowałem również w zespołach roboczych zajmujących się sprawami dydaktycznymi: w zespole zmieniającym program studiów z gospodarki przestrzennej na WGiSR UW oraz planującym koncepcję ogólnouniwersyteckiego kierunku „studia miejskie”. W 2020 r. Rektor UW powołał mnie na członka Rady Dydaktycznej Kolegium MISH.

Uzupełnieniem działalności dydaktycznej na Uniwersytecie Warszawskim jest moje zaangażowanie w projekty edukacyjne skierowane do innych grup odbiorców. W okresie po uzyskaniu stopnia doktora prowadziłem warsztaty z dziennikarzami na temat metodologii badań sondażowych (w 2019 r., w ramach Centrum Współpracy i Dialogu UW), z liderami społeczeństwa obywatelskiego na temat wyborów samorządowych i samorządności terytorialnej (w 2017 i 2018 r., w ramach Fundacji Szkoła Liderów), z uczniami liceów na temat map podziału administracyjnego i na temat samorządów lokalnych (w 2017 i 2019 r., w ramach spotkań organizowanych przez WGiSR), z nauczycielami geografii szkół ponadgimnazjalnych na temat zmian podziałów terytorialnych Polski (w 2018 r., w ramach Olimpiady Geograficznej), ze szczególnie uzdolnioną młodzieżą, podopiecznymi Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci, na temat systemów wyborczych (w 2016 r.) oraz metod eksperymentalnych i quasi-eksperymentalnych w naukach społecznych (w 2017 r.).

Jeszcze w ramach studiów magisterskich na UW zrealizowałem specjalność nauczycielską w Laboratorium Edukacji Kolegium MISH, odbyłem praktyki dydaktyczne w liceum i gimnazjum i mam uprawnienia do nauczania WOS i geografii w szkołach. Przez moje zaangażowanie w Komitecie Głównym Olimpiady Geograficznej oraz współpracę z Krajowym Funduszem na rzecz Dzieci, mam pośredni kontakt ze szkolnictwem, a sprawy edukacji są mi ciągle bliskie.

6.2. Osiągnięcia organizacyjne

Staram się aktywnie uczestniczyć w działalności stowarzyszeń naukowych, których jestem członkiem. Wspólnie z moimi kolegami i koleżankami z Katedry Rozwoju i Polityki Lokalnej WGiSR UW pracowałem jako członek lokalnego komitetu organizacyjnego konferencji naukowej European Urban Research Association w Warszawie w 2017 r. W 2019 r. byłem jednym z dwóch kierowników naukowego warsztatu *Comparing Local Elections and Voting: Lower rank, different kind or... missing link?*, zorganizowanego w belgijskim Mons w ramach ECPR Joint Session of Workshops. Odpowiadałem m.in. za selekcję zgłoszeń, przygotowanie programu merytorycznego warsztatu i późniejsze starania (zakończone sukcesem) zmierzające

do publikacji wybranych referatów w ramach numeru specjalnego czasopisma *Local Government Studies*. W 2020 r. jako jeden z dwóch kierowników sekcji (*Section Chair*) jestem odpowiedzialny za organizację dużej, 9-panelowej sekcji *Local Government and Politics: Mapping Challenges and Prospects* poświęconej badaniom samorządów lokalnych podczas ECPR General Conference (planowanej początkowo jako stacjonarne wydarzenie w Innsbrucku, zmienionej później na wydarzenie wirtualne).

Od 2018 r. współpracuję jako jeden z redaktorów z wydawanym przez UMK w Toruniu anglojęzycznym czasopiśmie naukowym *Bulletin of Geography – Socio-Economic Series*. Jestem odpowiedzialny za wstępną selekcję nadsyłanych tekstów i nadzór nad procesem recenzowania. Za wsparcie organizacyjne obiegu naukowego uznaję również swoją pracę jako recenzent. W okresie po uzyskaniu doktoratu wykonałem w sumie kilkadziesiąt recenzji dla czasopism naukowych i agencji grantowych (najważniejsze przywołuję w Wykazie załączonym do Wniosku).

Jestem zaangażowany w działalność różnych komisji i rad działających na Uniwersytecie Warszawskim. Od 2017 r. jestem członkiem społecznej komisji mieszkaniowej powołanej przez Rektora UW, opiniującej m.in. podania pracowników w sprawach mieszkaniowych. W 2019 r. zostałem powołany przez Rektora UW na członka Rady Naukowej Dyscyplin: Nauki o Polityce i Administracji oraz Nauki o Bezpieczeństwie. Zostałem powołany na członka zespołu kwalifikacyjnego dla dyscypliny nauki o polityce i administracji podczas rekrutacji do Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych UW na rok akad. 2020/21 – brałem udział w ocenie kandydatów i rozmowach kwalifikacyjnych. Od 2020 r. jestem również członkiem Rady Dydaktycznej Kolegium MISH UW, która nadzoruje kształcenie na interdyscyplinarnych indywidualnych studiach, obejmujących nauki społeczne i humanistyczne.

Uczestniczę także w pracach interdyscyplinarnego Centrum Badań Ilościowych nad Polityką powołanego na Uniwersytecie Jagiellońskim – jestem członkiem Rady Naukowej Centrum, a także wykonawcą w jednym z projektów badawczych tam realizowanych.

6.3. Osiągnięcia popularyzatorskie

Jestem zaangażowany w działalność popularyzującą naukę na Uniwersytecie i w innych organizacjach. O wykładach i warsztatach prowadzonych w ramach przedsięwzięć

popularyzatorskich wspominałem już w punkcie 6.2. Autoreferatu. Oprócz różnych doraźnych aktywności popularyzatorskich, od 2015 r. jestem stale zaangażowany w organizację Olimpiady Geograficznej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, jestem obecnie członkiem Komitetu Głównego oraz Komisji Zadań, a także jurorem na zawodach finałowych. Co roku bierze w niej udział ok. 1800 uczniów. Olimpiada jest dużym przedsięwzięciem organizacyjnym, popularyzującym geografię i dyscypliny pokrewne, odbywającym się regularnie od ponad 45 lat (jako licealista byłem trzykrotnie finalistą tej olimpiady).

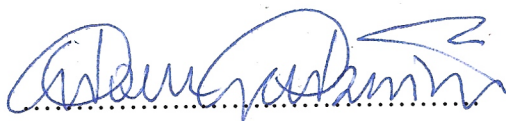
Od 2014 r. wspieram swoją aktywnością Fundację im. Stefana Batorego. Jestem ekspertem Fundacji, członkiem Zespołu Ekspertów Wyborczych oraz Zespołu Ekspertów Samorządowych. W ramach współpracy z Fundacją zajmuję się przygotowaniem ekspertyz i raportów, komentowaniem istotnych zmian legislacyjnych, uczestniczę w seminariach i konferencjach dotyczących kwestii ustrojowych, demokracji, społeczeństwa obywatelskiego, samorządu terytorialnego, wyborów – przygotowywane przeze mnie publikacje, a także wystąpienia mają na celu popularyzację wiedzy wśród samorządowców, aktywistów społeczeństwa obywatelskiego, dziennikarzy i wszystkich zainteresowanych obywateli. Za największe osiągnięcie związane z działalnością ekspercką w Fundacji uważam swój udział w projekcie badawczym zmierzającym do wyjaśnienia zjawiska głosów nieważnych po wyborach samorządowych w 2014 r. Jestem przekonany, że wyniki badań, które miałem okazję prezentować, pomogły oprzeć diagnozę wiarygodności tamtych wyborów o racjonalne, udokumentowane przesłanki. Przy okazji, ogromne zainteresowanie mediów i opinii publicznej tym projektem pozwoliło spopularyzować wiedzę o wyborach i zachowaniach wyborczych.

Tematyka badawcza, którą się zajmuję sprawia, że jestem dość często proszony o wypowiedzi w mediach. Czasem publikuję również teksty publicystyczne. Staram się, aby moja działalność ekspercka i komentatorska była ograniczona wyłącznie do kwestii, którymi zajmuję się badawczo: samorządu terytorialnego, systemów i zachowań wyborczych, sondaży opinii publicznej lub regulacji funkcjonowania partii politycznych. Jednocześnie staram się, aby moje wypowiedzi zachęcały odbiorców do refleksji i popularyzowały wiedzę o ustroju i mechanizmach polityki. Moje wypowiedzi publikowały m.in. *Tygodnik Polityka*, *Tygodnik Przegląd*, *Polska. The Times*, *Gazeta Wyborcza*, *Dziennik. Gazeta Prawna*, *Radio TokFM*, *Polskie Radio*, *Radio RdC*, *Radio Zet*, *TVN*, *TVN24*, *TVP*, *PAP*, *Interia.pl*, *OKO.press*, oraz *Kultura Liberalna*. Kilkakrotnie publikowałem również swoje analizy w czasopiśmie

specjalistycznych dla samorządowców – w dwutygodniku *Wspólnota i Forum Samorządowym*.

7. Inne informacje dotyczące kariery zawodowej.

Moja dotychczasowa praca – przede wszystkim osiągnięcia naukowe – zostały docenione kilkoma istotnymi nagrodami: stypendium Fulbrighta (2011), stypendium START Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2015/16), Nagrodą Naukową Tygodnika *Polityka* (*grand prix* w dziedzinie nauk społecznych, 2016), stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców (2017) oraz nagrodami Rektora UW – nagrodą zespołową III stopnia (2019) i nagrodami „za wyróżniającą się działalność, która w szczególny sposób przyczyniła się do rozwoju i wzrostu prestiżu UW” (2017, 2020).

Adam Gendźwiłł